

עגונות
האדונית והרוכל
גבעת החול
עגונות
האדונית והרוכל

פענוח הסיפורים:

עגונות

גבעת החול

האדונית והרוכל

דינה שטרן

הוצאת ראובן מס בע"מ, ירושלים

THE VEILED AGNON

Dr. Dina Stern

מסת"ב 965-09-0139-6 ISBN

©

כל הזכויות שמורות, תשס"א
All Rights reserved, 2000

הוצאת ראובן מס בע"מ
ת"ד 990, ירושלים 91009
טל': 02-6277863, פקס: 02-6277864
e-mail: rmass@inter.net.il
Rubin Mass Ltd., Jerusalem

עצוב עטיפה: סטודיו בת-עמי
דפוס אדמור-תומר, ירושלים

Printed in Israel

תוכן העניינים

מכתבו של ש"י עגנון למחברת

- 1 עם הספר
- 3 כמראה דמות מגן דוד - "עגונות", הסאטירה הסמויה
- 71 שני קבצני אהבה - "גבעת החול"
- 93 אבי שבשמים, כמה נתרחקתי - "האדונית והרוכל"
- פרק סיום :
- 133 המובאות מן המקורות כמכשיר פואטי-ערכי ביצירת עגנון
- 145 רשימה ביבליוגרפית
- בסוף הספר תקציר באנגלית

מכתבו של שׂיי עגנון למחברת*

ירושלים. תלפיות.

אור ליום ו', עשק' פרשת שירה תשכ"ד.

גבירתי היקרה, מרת דינה שטרן תח'.

ספרך מצאני בזמן שאני עסוק בחיבור שאינו נותן לי להסיע דעתי ממנו, שאם אסיע דעתי ממנו יסיע עצמו ממני, כשם שארעני בכמה סיפורים. ואני זקן וחולה, רק בחסדי ה' עולה לי לעשות עוד.

בכן אומר לך בקיצור, מכמה דברים שקראתי בספרך לבי משתומם בקרבי שכל כך יש בידך. איני מבקר למבקרי. אף אין שבחו של מחבר לשבח ספר שנתחבר על ספרו. אבל אומר לך ממחקרך לשבועת אמונים רואה אני שכוחך עמך לחבר ספרים אחרים ואולי אחד מן הספרים שיצאו מתחת ידך יהי' על ספרי. יתן לך ה' כח וחיים לגמור את מעשיך מתוך שלום ושלחה. ואם יתן ה' לי את החיים ואת השלחה אשמח לראות בטובתך.

שלום לך וברכה לך וכל טוב לך גבירתי תח'.

החותם בברכה
ש. י. עגנון

ושבת שלום ומבורך.

רואה אני שלא כתבתי לך מה שאולי בקשת. אי'ה לכשנזדמן זה לזה אפשר אמלא את החסרון במו פה.

* המכתב מתייחס לספרה "הבגידה ולקחה", תשכ"ד; ראה העתק המכתב בעמוד ממול.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the quality of the scan and the angle of the handwriting.

Handwritten signature or name, possibly "J. J. ...".

Additional handwritten text at the bottom of the page, appearing to be a separate note or signature.

עם הספר

הספר שלפנינו הוא עיון מחודש בסיפורי עגנון הבאים: "עגונות", "גבעת החול" ו"האדונית והרוכל", סיפורים, שראו אור במחצית הראשונה של המאה העשרים, ודומה שנחקרו כבר עד תום ולא נותר עוד דבר לחדש בהם.

ולא כן הדבר.

מסתבר, כי רבים מסיפורי עגנון, על אף הזמן הרב שחלף מאז פרסומם, ועל אף הפרשנות הענפה שנכתבה עליהם, נותרו בלתי מפוענחים.

כך למשל מתברר, כי הסיפור "עגונות", שכבש לעצמו מעמד של יצירת מופת במכלול היצירה העגנונית, הוא סאטירה סמויה על הציונות ההרצליאנית-חילונית, כפי שהיא מתגשמת בארץ ישראל. סאטירה זאת על הסתעפויותיה הדרמטיות, מובנית ברבדים הפנימיים של הסיפור ולא נחשפה עד כה, למרות שחלפו כבר קרוב למאה שנים מאז פרסומו של הסיפור "עגונות". מחקרנו "כמראה דמות מגן דוד" עוסק בחשיפתה של סאטירה זאת.

ובאשר ל"גבעת החול", מה משדר לנו סיפור זה? מי היא אותה עלמה שאננה ויעלת החן, אהובתם של סופרים ומשוררים צעירים, שכבשה גם את לבו של חמדת המשורר, בן דמותו הספרותי של עגנון הצעיר? ומהי אותה המחלה הנעלמה, המכה את ידה של יעל, ואשר בעטייה נגזזו שערותיה הזוהרות, "שלא היה על עפר משלך"? חמדת ויעל, שניים, שביקשו אהבה, מדוע נפרדו דרכיהם על גבעת החול? גם סיפור זה, על התשתית המדרשית אשר לו, מואר באור חדש במחקרנו "שני קבצני אהבה".

ובאשר לסיפור "האדונית והרוכל", מהי משמעותו הסמלית-אליגורית של סיפור אימים זה, שכה הרבו לפרשו, אך לדעת כותבת שורות אלה, נותר אף הוא בלתי מפוענח, ומטענו האידאי הסגולי לא נחשף עד כה.

סיפורי עגנון עשויים רבדים רבדים, ותבניתם הפנימית נסתרית מעין הקורא. יתרה מזאת, גם הדמויות עצמן עשויות לעיתים רבדים רבדים, בבחינת מקבץ של דמויות בתוך דמות אחת, וזוהי אכן הדרך, בה עיצב עגנון את דמויותיו בסיפורו "האדונית והרוכל".

סיפרנו עוסק בפן הסמוי של היצירה העגנונית, תוך שהוא חושף סמלים, מוטיבים, תמונות ומשמעויות, שלא נחקרו עדיין. כך הולכת ונחשפת הפואטיקה העגנונית הסגולית של כיסוי וגילוי, היתממות והעמדת פנים, ולעיתים אף של "הולכת שולל" מכוונת, והכל על טהרת המשחק האומנותי הצרוף.

תפקיד מיוחד הועיד עגנון לקונוטציות ממקורות היהדות, המשולבות בטכסט הספרותי, ואשר נועדו לשמש כגשרים נסתרים, המעבירים את הקורא מרובד אחד למשנהו במבוך היצירה העגנונית.

פירקנו: מובאות מן המקורות כמכשיר פואטי-ערכי ביצירת עגנון, חושף את קיומו של מכשיר פואטי סמוי, המובנה ברקמת הטכסט הספרותי-העגנוני, שיש בו כדי להצעידינו לפענוח היצירה של סופר זה. פירקנו מדגים, מנתח ומבהיר את עיקרי המכשיר ומציע דרך להפעלתו הלכה למעשה.

סיפרנו מוליך את הקורא מעגנון הגלוי אל עגנון המכוסה מן העין, ומציע פירושים חדשים לסיפורי עגנון, היוצר הייחודי והחידתי, שיצירותיו הן בחזקת מראה, בה משתקפים סתרי נפשו של היוצר וסתרי נפשנו.